

МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ЗНАНЬ

В. С. БАСТРИЧЕВ

Сучасний етап розвитку національної вищої освіти характеризується модернізацією та реформуванням, спрямованими на приєднання до Болонського процесу з метою входження в європейський освітній і науковий простір. Болонський процес – це здійснення структурного реформування вищої освіти, зміна освітніх програм, форм і методів навчання, спроможності випускників вищих навчальних закладів до працевлаштування на європейському ринку праці.

Для всіх національних систем освіти Болонська декларація пропонує загальні правила системи обліку трудомісткості навчальної роботи. В якості одиниці трудомісткості навчального навантаження пропонується прийняти кредит – який лежить в основі накопичувальної Європейської кредитної трансферної системи (ECTS), яка здатна функціонувати в рамках модульно-рейтингової системи навчання та концепції „навчання впродовж усього життя”. В цілому кредити ECTS є числовим еквівалентом оцінки та базуються на повному навантаженні студента, а не обмежуються лише аудиторними годинами [1].

Однак при переході на європейські стандарти в рамках модульно-рейтингової системи навчання особливої актуальності набуває проблема оцінювання підготовки якості майбутніх фахівців. Так, у процесі організації навчального процесу, його проведенні, під час визначення показників якості його результатів виникає багато спірних та не оговорених питань, які треба в подальшому уточнити та вирішити.

На всіх етапах розвитку педагогіки вищої школи питаннями контролю навчання опікувались багато дослідників. Питання модульно-рейтингової системи навчання, оцінювання результатів її використання розглядається в працях таких вітчизняних й зарубіжних авторів, як: А. Алексюк, А. Фурман, В. Боднар, В. Малишенко, В. Груцьяк, П. Сікорський, Н. Васил'єв, В. Гарєєв, С. Єршиков, В. Каспаров, Ю. Моїсєєв, В. Гольдшміт, Дж. Рассел, І. Чегель, І. Прокопенко та ін. Загалом модульно-рейтингова система в більшій своїй частині відповідає вимогам Болонської декларації та сучасним технологіям навчання, але елементи оцінювання її результатів вимагають уточнення [2-6].

Таким чином, **метою дослідження** є аналіз організації навчання в умовах модульно-рейтингової системи, методики оцінювання якості отриманих знань та навичок і визначення в цілому рекомендацій з поліпшення рейтингового оцінювання навчальних досягнень студентів.

Модульно-рейтингова система організації навчального процесу – модель навчання, яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання з рейтинговою системою оцінки знань. У модульно-рейтинговій системі варто виділити два основоположних поняття – „модуль” і „рейтинг”.

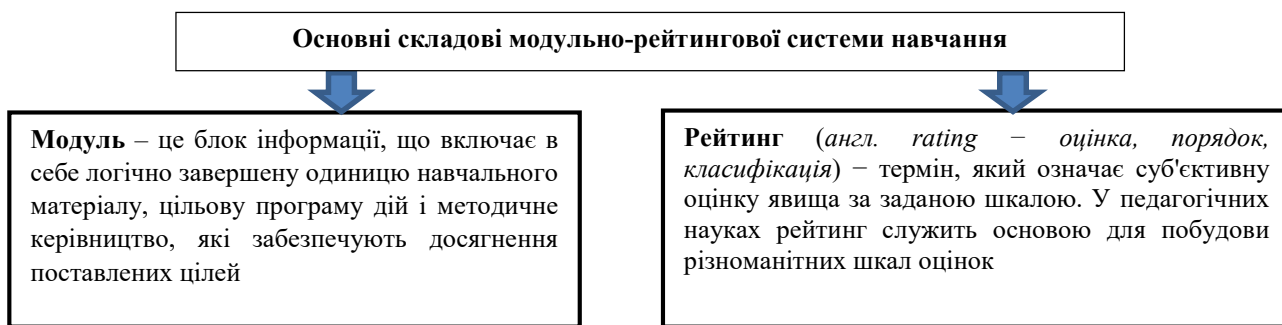

Рис. 1. Основні складові модульно-рейтингової системи

Модульна технологія передбачає, що вивчення дисципліни здійснюється окремими модулями. Відповідно матеріал модуля поділяється на змістовні модулі, дрібніші структурні частини, які, з одного боку, пов'язані між собою, а з іншого, виконують самостійну функцію. Поділяючи матеріал, слід враховувати, що обсяг матеріалу у змістовному модулі повинен бути таким, щоб можна було сформулювати конкретну мету його засвоєння студентом. Тобто, у нашому розумінні змістовий модуль – це визначена одиниця навчання. Таким чином, навчальна дисципліна формується як система змістових модулів, передбачених для засвоєння студентом, котрі об'єднані у блоки – модулі, – та складають цілісний курс дисципліни [5-7].

Діюча чотирибальна система оцінювання знань не задовольняє ні викладачів, ні студентів,

оскільки має низку недоліків. В останні роки у вищих навчальних закладах запроваджується рейтингова система оцінювання знань, яка використовується у багатьох країнах світу, та модульно-рейтингова система організації навчального процесу як накопичувальна шкала.

Під час організації навчального процесу *рейтингова* система передбачає визначення рівня оволодіння студентами змістом навчального матеріалу змістовного модуля, модуля і цілісного курсу дисципліни та загалом навчання з спеціальності, тобто сформованість умінь і навичок за фахом. Крім того, рейтингова система визначає порівняльні параметри студента в групі, на курсі та серед випускників у засвоєнні знань та навичок за фахом. Отже може визначити „першого студента” за фахом та робить ранжування іншим.

Але запровадження модульно-рейтингової системи вимагає клопіткої роботи щодо організації забезпечення готовності викладачів і студентів працювати за модульно-рейтинговою системою. Загалом, модульно-рейтингова система навчання передбачає рішення наступних основних завдань (Рис. 2):

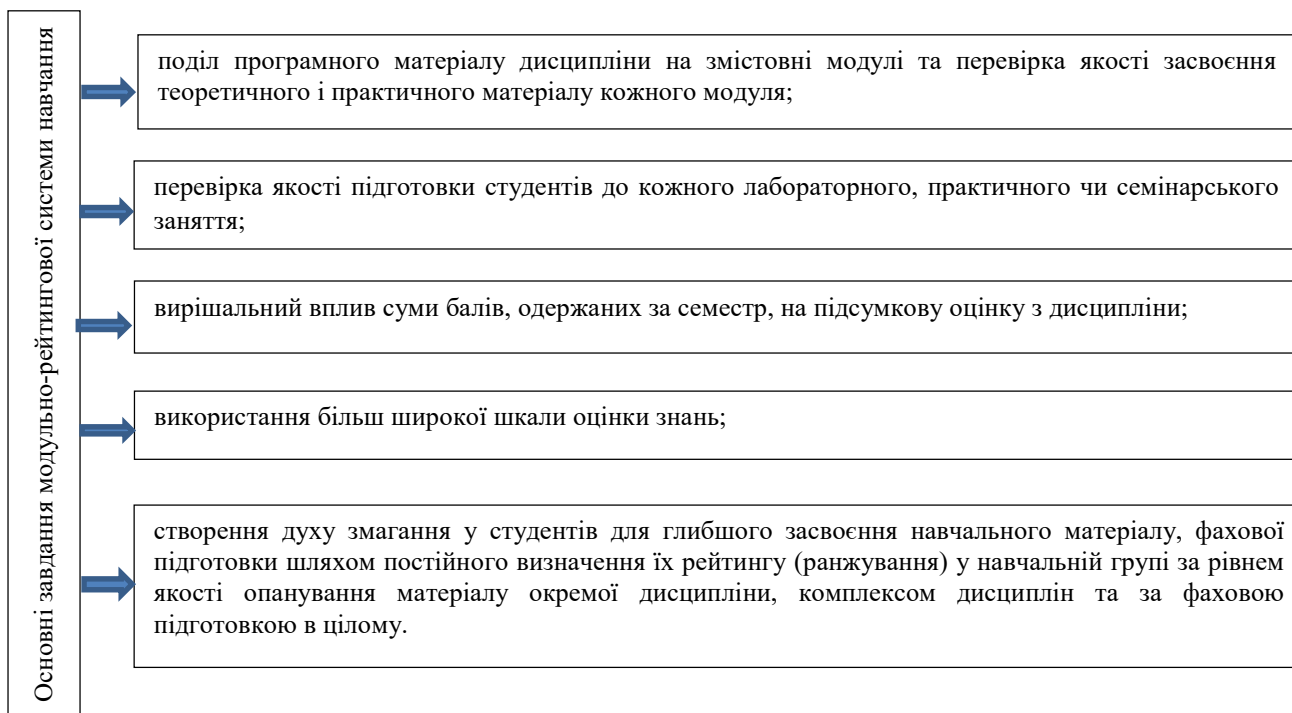

Рис. 2. Основні завдання модульно-рейтингової системи навчання

Рішення перерахованих завдань у модульно-рейтинговій системі навчання надає можливість:

- стимулювати систематичну самостійну роботу студентів протягом усього терміну навчання та підвищити рівень якості їх знань і вмінь;

- підвищити об'єктивність оцінювання знань і вмінь студентів шляхом використання комплексу показників: 100 бальної шкали визначення рівня оволодіння студентами змістом навчального матеріалу модуля, цілісного курсу, сформованості умінь і навичок, європейської шкали якості ECTS (A, B, C, D, E, FX, F) та національних шкал – чотирьохбальної (відмінно, добре, задовільно, незадовільно) та розширеної („відмінно”, „дуже добре”, „добре”, „задовільно”, „достатньо”, негативні оцінки — „незадовільно”, „неприйнятно”);

- провести оцінювання рівня знань та навичок студентів на кожному етапі навчання: за кожен вид занять, за змістовний модуль, індивідуальне науково-дослідне завдання, курсову та дипломну роботу, ККР, за підсумковий контроль тощо;

- запровадити серед студентів здорову конкуренцію в навчанні шляхом визначення рейтингу (ранжування) кожного студента у навчальній групі за вивчення окремої дисципліни, комплексу дисциплін та курсів за семестр, навчальний рік та весь термін навчання;

- виявлення та розвиток творчих здібностей студентів.

Слід зазначити, що впровадження модульно-рейтингової системи навчання в руслі вимог Болонської декларації передбачає значне збільшення обсягів самостійної роботи студента (до 50-60%), індивідуалізацію навчання. Це водночас потребує належного науково-методичного забезпечення навчального процесу, перегляд показників навантаження викладача, оплати його праці, відповідної матеріальної бази та поліпшення фінансово-побутового стану студента.

Одним із проблемних чинників, що впливає на прозорість і об'єктивність оцінювання якості навчання у всьому його дієвому періоді, є визначення показників рейтингової системи оцінювання. Разом з тим, сама організація оцінювання повинна відповідати наступним керівним документам: Наказу МОН № 48 від 23 січня 2004 р. „Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу”, Наказу МОН № 943 від 16.10.2009 р. „Про запровадження у вищих навчальних закладах України Європейської кредитно-трансферної системи» та листа МОН № 1/9-119 від 26 лютого 2010 року „Про методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах”. На наш погляд, ця система повинна мати як показники національної чотириохвальної шкали (до якої всі звикли та добре опанували), так і рейтингової.

Тобто, **модульно-рейтингова система** оцінювання навчальної роботи студента – це методика оцінювання (під час поточного модульного та підсумкового контролю) якості рівня знань за національною шкалою „відмінно”, „добре”, „задовільно”, „незадовільно”) та сумою рейтингових балів (накопичувальна шкала), які здобуті на визначеному етапі навчання. В подальшому (за семестр), за загальною сумою кількості балів визначається рівень якості знань та рейтинг студента (ранжування серед навчальної групи), а також якість знань за європейською шкалою ECTS (A, B, C, D, E, FX, F) та національною розширеною шкалою („відмінно”, „дуже добре”, „добре”, „задовільно”, „достатньо”, *негативні оцінки* — „незадовільно”, „неприйнятно”).

Рейтингова система контролю знань студентів передбачає, що за кожною навчальною дисципліною в семестрі встановлюється однакова кількість балів (наприклад 100, 150, 200), а кількість набраних балів визначає рейтинг студента в навчальній групі та курсі навчання. Розмір шкали (кількість балів) визначає ВНЗ і, водночас, студент може отримати додаткові бали: за участь у змаганнях, конкурсах, опрацювання статей, НДР, які не передбаченні програмою навчання. Тобто, ця система мотивує студента до активної самостійної участі у навчальному процесі ВНЗ, у суспільному житті тощо.

Так, наприклад, на кафедрах Хмельницького інституту соціальних технологій університету „Україна” (далі – ХІСТ Університету „Україна”) оцінка знань студентів за окремою дисципліною проводиться за 100-бальною шкалою, також передбачені бали за участь у конкурсах, розробку статей та виконання інших робіт. Щоб стимулювати активність студентів, посилити їх мотивацію в рейтинговій системі, передбачається введення штрафних і преміальних балів.

Преміальні бали нараховуються у вигляді заохочення за здачу роботи раніше встановленого терміну, за творчий, неординарний підхід до роботи, використання джерел, які не були зазначені викладачем та ін. [6, с. 80].

Якщо за дисципліною передбачається залік, то вона складається з одного оціночного блоку, а якщо – іспит (диференційований залік), то вона складається з двох оціночних блоків:

I – бали за поточну роботу в семестрі;

II – бали за підсумкову атестацію (іспит).

Перший блок може складатися з кількох змістовних модулів, ІНДЗ та інших видів навчальних робіт.

Бали між оціночними модулями (під час проведення іспиту або диференційованого заліку) розподіляються в таких пропорціях: 70/30; де 70 балів – за поточну роботу в семестрі (змістовні модулі та інше); 30 балів – за підсумкову атестацію (іспит або диференційований залік). Вказана пропорція розподілу балів мотивує студента до праці не тільки в період сесії, а й впродовж всього навчального семестру.

Навчальний рейтинг студента у групі та на курсі визначається на кафедрі з усіх навчальних дисциплін та видів робіт, які передбачені навчальним планом за семестр, за навчальний рік та загалом за термін навчання, також за роботи, виконані додатково.

Розглянемо порядок проведення поточного та підсумкового оцінювання з окремої дисципліни на прикладі ХІСТ Університету „Україна”. Під час поточного контролю, у вивченні дисципліни оцінювання рівня знань студентів проводиться за національною чотириохвальною шкалою („відмінно”, „добре”, „задовільно”, „незадовільно”) та рейтинговою шкалою – у балах.

Оцінка рівня якості знань та вмінь студента на кожному етапі вивчення навчальної дисципліни проводиться наступним чином.

Сума балів за окремих вид роботи з навчальної дисципліни та за всю дисципліну взагалі визначається за наступною формулою

$$B = Q_{\text{ср. } i} * K_1 * 20 + \dots + Q_{\text{ср. } i} * K_i * 20$$

Де $Q_{\text{ср. } i}$ середньо-арифметична оцінка (за національною шкалою) за i -ий вид навчальної роботи (практичні заняття, самостійна робота, змістовний модуль, виконання ІНДЗ та інші види навчальних робіт);

K_i – вага i -ого виду занять в загальній вазі викладання дисципліни, при чому:

$$K_1 + K_i = 1$$

Так, підсумкова оцінка рівня якості знань та вмінь студента за вивчення матеріалу *i-тої* навчальної дисципліни в цілому за модульно-рейтинговою системою має наступні складові:

Вид навчальної роботи		Вага виду роботи	Оцінка виду навчальної роботи в балах
<i>Модуль 1</i>	Оцінка навчальної роботи студента за змістовний модуль (під час семінарських, практичних занять, виконання самостійних робіт, модульних контрольних робіт):		
	Змістовний модуль 1	0,2	Не більше 20
	Змістовний модуль 2	0,2	Не більше 20
	Змістовний модуль 3	0,2	Не більше 20
	Оцінка за виконання Індивідуального навчально-дослідного завдання (ІНДЗ)	0,1	Не більше 10
<i>Модуль 2</i>	Підсумковий тест (іспит)	0,3	Не більше 30
Разом		1,0	Не більше 100

За сумою отриманих балів визначають рейтинг студента за вивчення дисципліни у навчальній групі та оцінюють рівень якості знань і вмінь з дисципліни за національною шкалою та європейською шкалою ECTS.

Шкала оцінювання: національна та європейська ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за європейською шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Розширена національна шкала	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	дуже добре	
74-81	C	добре	
64-73	D	задовільно	
60-63	E	достатньо	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Поділ навчального матеріалу на змістовні модулі, їх зміст з кожної дисципліни, види контролю, встановлення мінімальних і максимальних балів за кожний модуль пропонується лектором, затверджується на засіданні кафедри і вказується в Робочій програмі навчальної дисципліни.

Студенти, отримують загальну оцінку з дисципліни у відповідності з результатами підсумкового контролю, разом з тим у семестрову відомість виставляється сума балів, набрана студентом з дисципліни у семестрі, та оцінка за національною шкалою та шкалою ECTS. Бали, які отримав студент дозволяють визначити його рейтинги. Так, навчальний рейтинг студента:

з дисципліни (Рд) визначається викладачем як сума балів, набраних студентом протягом семестру за формулою:

$$P_d = B_1 + \dots + B_n + A_1 + A_2,$$

де М 1-п – бали за змістовні модулі;

А – бали за підсумковий контроль.

У випадку повторної перездачі дисципліни і отримання вищої позитивної оцінки рейтинг з дисципліни визначається із розрахунку:

61 бал – за отримання оцінки „задовільно”, „зараховано”;

74 бали – за отримання оцінки „добре”;

90 балів – за отримання оцінки „відмінно”.

за семестр (Рс) сумарні бали підраховується на кафедрі як середнє арифметичне за формулою:

$$P_c = (P_1 + P_2 + \dots + P_n) / n, \text{ де}$$

P 1-п – рейтинг з кожної дисципліни;

N – кількість дисциплін в семестрі.

загальний рейтинг (Pз) визначається на кафедрі як середнє арифметичне за формулою:

$$P_z = (P_{c1} + P_{c2} + \dots + P_{cn}) / n, \text{ де}$$

P c1–п – рейтинг у семестрах;

N – кількість семестрів.

Результати ранжування студентів за отриманими рейтингами доводяться до відома студентів у навчальній групі та курсі навчання. Результати рейтингу студентів вивішуються на інформаційних дошках кафедр та інституту. Визначення рейтингів має потужний фактор для мотивації студента до систематичного навчання, аналізу навчального процесу викладачами з метою його поліпшення, впровадженню новітніх технологій навчання тощо.

Загальна рейтингова оцінка і рейтинг студента є підставою для:

- відбору студентів на вищий рівень навчання;
- направлення для навчання чи проходження практики за кордоном;
- пріоритету під час вибору спеціалізації;
- встановлення іменних стипендій;
- пріоритету у працевлаштуванні за наявності замовлень організацій, підприємств, фірм;
- зменшення плати за навчання або перевід на бюджетну форму оплати за навчання.

Запровадження модульно-рейтингової системи передбачає реструктуризацію традиційної схеми „академічний семестр – навчальний рік – навчальний курс”, раціональний поділ навчального матеріалу дисципліни на модулі і перевірку якості засвоєння теоретичного та практичного матеріалу кожного модуля, використовуючи більш широку шкалу оцінки знань, підвищує вплив кількості балів, набраних на протязі семестру на оцінку за вивчення курсу дисципліни.

Використання модульно-рейтингової системи організації навчання забезпечує високу зацікавленість студентів процесом навчання, яка досягається за рахунок того, що модулі гарантують формування професійної компетентності, потрібної в подальшому на робочому місці. Використання модулів дозволяє ефективно реалізувати навчальні плани, розробляти навчальні та дидактичні матеріали і посібники, оптимізувати управління навчальним процесом, оскільки взаємини між учасниками педагогічного процесу набувають характеру співробітництва.

Отже, модульно-рейтингова система організації навчання, аналізу й оцінювання навчальної діяльності студентів – це важливий крок у напрямку інтенсифікації й оптимізації навчально-виховного процесу у вищій школі. Але вони потребують від науково-педагогічних працівників належної психолого-педагогічної підготовки, перебудови організаційних і методичних аспектів навчально-виховного процесу.

Список використаних джерел:

1. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003-2004 рр.) / за ред. Кременя В.; авт. кол. М. Степко та ін. – Тернопіль, 2004. – 215 с.
2. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія. – Київ: Либідь, 1998. – 203 с.
3. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: метод, посіб. для студентів магістратури. – Київ: Центр навч. літ., 2003. – 146 с.
4. Кучер С. Сутність та завдання контролю в системі модульного навчання // Рідна школа. 2000. № 11 С. 34-39.
5. Моисеев Ю. Использование рейтинговой системы в профессиональной подготовке // Alma mater. 1988. № 2. – С. 45-41.
6. Сергеева Е. В. Оценка учебных достижений студентов в контексте Болонского процесса: рейтинговая система // Управление качеством профессиональной подготовки специалистов в условиях перехода на многоуровневое образование // Сборник научных статей по итогам всероссийской научно-практической конференции (Волгоград, 22-25 сентября 2008 г.). Часть 1. – Волгоград: Изд-во ВГПУ „Перемена”, 2008. – 268 с.
7. Лизунова Е. М. Методические основы проектирования модульно-рейтинговой системы обучения студентов. – URL: <http://ito.edu.ru/2008/MariyEI/II-0-33.html>.